

La metàstasi burocràtica

written by Alfons Duran Pich | 16 de desembre de 2019

Com explica en David Landes al seu extraordinari assaig *La Riquesa i la Pobresa de les Nacions*, a final de segle XVII l'incipient Estat espanyol ofería clars senyals de la seva mentalitat retrògrada. I ho fa a través de dues cites molt il·lustratives.

La primera és d'Alfonso Núñez de Castro (cronista de Felip IV), a la qual es refereix Carlo Cipolla en *Before the Industrial Revolution*. Diu així:

“Que Londres produeixi tants d'aquests draps seus com li plagui; Holanda les seves cambrayes; Florència les seves teles; les Índies els seus erminis i vicunyes; Milà els seus brodats; Itàlia i Flandes els seus llins, mentre la nostra capital en pugui gaudir. L'única cosa que això demostra és que totes les nacions envien jornalers a Madrid, i que Madrid és la reina dels parlaments, ja que tothom la serveix i ella no serveix a ningú”.

La segona és la d'un ambaixador marroquí a Madrid, que trobem a Bernard Lewis (*Muslim Discovery*) i també en Guicciardini (*Relazioni di Spagna*). Diu així:

“La nació espanyola posseeix avui la riquesa més gran i les majors rendes de tots els cristians. Però l'amor al luxe i a les comoditats de la civilització els han superat, i rarament es trobarà a algú d'aquesta nació que es dediqui al comerç o que viatgi a l'estranger per motius comercials, com fan altres nacions cristianes com els holandesos, els anglesos, els francesos, els genovesos i altres. De la mateixa manera, l'artesania a què es dediquen les classes més baixes i la gent del comú són objecte del menyspreu d'aquesta nació, que es considera superior respecte a les altres nacions cristianes”.

La Castella “imperial” i la fauna d'aquest invent megalomaniac

que és Madrid són els hereus d'aquest patrimoni. Substancialment res no ha canviat. Es manté la trilogia històrica: el monarca com a figura central que simbolitza el poder; la cort, representada per tot un exèrcit de funcionaris agrupats per categories, comissions i subcomissions, i el poble pla, adoctrinat i alienat, que segueix fidelment les consignes de l'"autoritat competent".

L'Estat espanyol és un estat colonial que ja no té colònies alienes a l'espai peninsular, però es comporta com si les tingués. És un Estat antic, en el sentit més atrocinat del terme. Per això s'enorgulleix de comptar amb un gran aparell burocràtic, ja que interpreta que això correlaciona amb el poder. I no és així, ni ho ha estat mai.

La primera reflexió a considerar és que hi ha una gran diferència entre ser un "funcionari de l'Estat" i ser un "servidor públic". El primer es deu a l'Estat, al monstre que Hobbes va presentar com el Leviatan. Cal protegir-lo de les forces de la foscor, de les masses d'ignorants que l'aguaiten. A l'Estat espanyol, els funcionaris compleixen fidelment aquesta missió. Ministres, jutges, parlamentaris, fiscals, militars, guàrdies civils i multitud de derivats d'aquesta copiosa espècie posen a l'Estat en primer lloc. Per a ells la població té únicament la condició de ser súbdits de l'Estat. Són partidaris de la "llei civil", i per això s'ajusten a la doctrina, a la codificació, al procediment.

El "servidor públic", més propi de la cultura anglosaxona, és l'antítesi de l'anterior. El "Public Servant" està orientat cap al poble. Tracta de defensar els seus drets enfront dels poderosos. És part de l'estat però no es deu a l'estat. Posa especial èmfasi en l'assumpció que els poders executiu, legislatiu i judicial són ens independents que no permeten maridatges espuris. És per això que s'orienta segons la "llei comuna", els usos i costums, les circumstàncies particulars de cada situació en concret.

La segona reflexió és de naturalesa econòmica. El funcionari no presta atenció al cost, i encara menys al "cost d'oportunitat". Es limita a utilitzar el valor del pressupost assignat. Això sí, tracta de complir-lo escrupolosament, perquè sap que els nivells superiors als quals reporta es fixaran especialment en això. Aquest és un concepte associat a la milícia, en què només es valora l'execució en temps i hora segons el manat. L'enfarfec d'expedients de qualsevol naturalesa que es posen en marxa sense sotmetre'ls prèviament a un sedàs higiènic és extraordinari. Alguns aventuren la hipòtesi que el funcionari actiu genera el seu propi treball i així se sent útil. En el sistema judicial es dóna la curiosa observació que els expedients i la seva resolució no s'ajusten a un ordre cronològic sinó que s'ordenen per raons extrajudicials, la qual cosa produeix un sentiment de rebuig a la base de la piràmide, ja molt acostumada a no esperar res del sistema però incapaç d'expressar la mínima veu crítica.

La tercera reflexió té a veure amb l'"atzar moral", aquest estrany concepte que podem definir dient que puc prendre decisions, per molt bizantines que siguin, perquè si resulten nocives, ningú no em demanarà explicacions. Això també es dóna en l'àmbit del privat, però en aquest cas afecta únicament la propietat i la seva relació amb els decisors. En el fet públic, el funcionari té barra lliure. Fa el que li dóna la gana, perquè sap que els accionistes (els ciutadans amb dret a vot) no tenen manera de fer valer els seus drets. Pel que fa al Tribunal de Comptes, que a l'Estat espanyol hauria de fer aquesta feina, es dedica a seleccionar discriminadament aquells assumptes que l'"autoritat competent" li ordena que prioritzi. Casos com els relacionats amb el contenciós del primer d'octubre en són una clara mostra.

La quarta reflexió es refereix al que en l'esfera privada s'anomena "planificació de carrera". Les raons que motiven una persona per presentar-se a unes oposicions i entrar en l'Administració Pública (el Leviatan) poden ser diverses:

parentiu, vincles personals, cultura pròxima, models de referència, oferta econòmica, etc. El que sí que sembla comú és la subconscient recerca d'"un lloc segur". Aquest moviment, comprensible en una societat plena d'incertesa, és un moviment psicològicament conservador que marca per al futur el seu territori mental. El funcionari és conservador. Al carrer fa molt de fred.

En això, com en tantes coses, el funcionari espanyol és molt diferent del nord-americà, per buscar l'exemple més cridaner. Per comprendre-ho millor ens cenyirem al descrit com a "alt funcionari", amb posicions de poder a l'Administració (ministres, consellers, directors generals, presidents de corporacions públiques, etc.). Als Estats Units, on es potencia el discurs individualista, s'entra a l'Administració Pública després d'haver demostrat capacitats notables en l'àmbit professional privat. I això sembla raonable. Hillary Clinton, per exemple, va ser una reeixida advocada abans de ser Secretària d'Estat i presentar-se com a candidata a la presidència. El missatge seria: "He demostrat que sóc capaç i ara puc estendre la meua capacitat a nivell macro". A l'Estat espanyol el camí és l'invers: entro d'aprenent en el sector públic, vaig ascendint per mèrits, per fidelitat o per bones relacions, i a la fi arribo al meu nivell d'incompetència en un bon càrrec. Si em cessen, tinc les portes obertes per entrar en alguna empresa privada amb vincles directes amb l'Administració: banca, obra pública, subministraments bàsics, etc. No em contracten pels meus coneixements sinó perquè tinc una bona agenda i una àmplia xarxa de contactes.

I això ens porta a l'última reflexió, que produiria perplexitat a un observador independent. En qualsevol país els pressupostos generals de l'Estat assoleixen unes dimensions notables (472.000 milions d'euros, els de l'Estat espanyol del 2019). L'estructura i composició d'aquests pressupostos (en l'ingrés i en la despesa) suposen una gran complexitat, tant en termes quantitativs com qualitativs (què fer). Aleshores,

després d'assignar les partides cal fer-les operatives (la gestió). I tot això ho posem en mans d'uns funcionaris de l'Estat, no d'uns servidors públics. Uns funcionaris de l'Estat que no estan acostumats a assumir riscos que afectin la seva pròpia cartera, però als quals no els importa moure els recursos públics, la font principal dels quals són els impostos pagats pels contribuents.

Quants membres del Tribunal de Comptes han exercit com a auditors en el sector privat? Quants alts magistrats, jutges i fiscals han actuat com a advocats particulars? Quants ministres i ministres de govern en funcions del malabarista senyor Sánchez han ocupat posicions directives en empreses independents? Quants exministres, excandidats, exalcaldes, exsecretaris generals de partits, exnosequè ronden pels consells d'administració de les empreses afins?

De cadascú segons les seves capacitats. A cadascú segons les seves necessitats. El projecte utòpic de Cabet, reprès per Marx en el seu *Crítica del programa de Gotha*, era un bell futurible. Però perquè es compleixi el segon, cal comptar amb el primer.

El fracàs de l'Estat espanyol és el fracàs de la seva classe administrativa; de la seva notable manca de capacitats per complir la funció pública. De la seva actitud Estat-cèntrica, premoderna, viciada des de l'origen. És la metàstasi burocràtica.